

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN.....	15
----------------	----

Birinci Bölüm ÇOCUK VE DİN 19

DİN NEDİR?	21
DİN ALGIMIZ DİNÎ YAŞANTIMIZLA ÖRTÜŞMÜYORSA.....	26
DİN EĞİTİMİNDE İKİ ÖNEMLİ BİLEŞEN: GÜVEN VE SEVGİ.....	32
DİNÎ KODLAMALARIMIZ DOĞRU MU?	45
SEVGİ TOHUMU NASIL SULANIR?	51
<i>Not Defterim</i>	54

İkinci Bölüm ÇOCUK VE EĞİTİM 55

DİN EĞİTİMİNDE NEYİ NEDEN YAPIYORUZ?.....	57
Çocuğun "Bomboş Bir Sayfa" Gibi Olduğu Algısı	57
Çocuğun Özünde "Kötü" Olduğu Algısı	60
Çocuğun Özünde "İyi" Olduğu Algısı.....	62
DİN EĞİTİMİNDE CEZA VE ÖDÜL OLMALI MI?	65
1. Manevi Cezalar	65
2. Maddi Cezalar	66

1. Manevi Mükâfatlar	70
2. Maddi Mükâfatlar	72
DİN EĞİTİMİNDE AİLENİN ROLÜ	75
DİN EĞİTİMİNDE BABANIN ROLÜ	78
DİN EĞİTİMİNDE ANNENİN ROLÜ	84
DİN EĞİTİMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ	88
DİN EĞİTİMİNDE NEYİ, NE ZAMAN, NE KADAR ANLATALIM?	90
Ergenlik Öncesi Dönemde Çocuğuma Neleri Anlatayım?	91
DİN EĞİTİMİNDE MUCİZE BİR CÜMLE: "GEL BERABER YAPALIM!"	96
<i>Not Defterim</i>	99

Üçüncü Bölüm
ÇOCUK VE ALLAH
101

"BENİ KİM YARATTI ANNE?"	103
1. Allah İnancı Fitri midir?	103
2. Allah'tan Korkulur mu?	105
3. Çocuklar Soyut Bir Kavram Olan "Allah"ı Anlayabilirler mi?	107
ÇOCUĞUMUZA ESMÂLARI NASIL VE NEDEN ANLATALIM?	110
ÇOCUĞUMUZA ALLAH'I NE ZAMAN VE NASIL ANLATALIM?	114
<i>Not Defterim</i>	118

Dördüncü Bölüm
ÇOCUK VE KUR'AN
119

KUR'AN EĞİTİMİNDEN ÖNCE KUR'AN ALGISI	121
KUR'AN EĞİTİMİNE KAÇ YAŞINDA NASIL BAŞLANMALI?	125
KUR'AN SURELERİ BİZE NE SÖYLER?	130
BUYURUN ÂMİN ALAYI'NA	132
<i>Not Defterim</i>	134

Beşinci Bölüm
ÇOCUK VE NAMAZ
135

BİZ NAMAZ KILIYORUZ AMA NAMAZ BİZİ İNSAN KILIYOR MU?	137
NAMAZI KILDIRMADAN ÖNCE NAMAZI SEVDİRELİM	142
NAMAZ EĞİTİMİNE KAÇ YAŞINDA NASIL BAŞLANMALI?	147
1. Tedricilik Şartı	147
2. Hoşgörü Şartı	149
3. Aidiyet Şartı	151
a. Oruç, Aidiyet Duygusunu Besler.....	152
b. Orucun Ödülü Hemen Kazanılır.....	154
c. Oruç Kısa Sürelidir	155
ÇOCUĞUMUZUN ETRAFINDA KİMLER VAR?	157
1. Nerede Oturuyoruz?	157
2. Kimlerle Görüşüyoruz?	158
NAMAZA BAŞLAMA TÖRENİ YAPALIM.....	160
ÇOCUK VE CAMİ	163
<i>Not Defterim</i>	168

Altıncı Bölüm
ÇOCUK VE ORUÇ
169

GELİN HEP BİRLİKTE "ANNE ORUCU" TUTMAYA NİYET EDELİM	171
ÇOCUKLARDA HAZ ÖTELEME EĞİTİMİ	173
ÇOCUKLARIMIZA ORUCU NASIL ANLATALIM?	178
TEKNE ORUCU İLE ORUÇ ALIŞTIRMALARI	181
1. Sadaka Taşları Oyunu	182
2. Sadaka Kutusu Oyunu	183
3. Fukara Sofrası	183

4. Oruç Kutusu.....	183
5. Misafir Ağır lama Oyunu	184
<i>Not Defterim</i>	185

**KİTAPTA GEÇEN
BAZI KELİMELERİN ANLAMLARINI
MERAK EDİYORSAN...**

186

**KAYNAKLARI
MERAK EDİYORSAN...**

189

*Dinî hassasiyet tohumunu
yüreğime sevgiyle eken
anneme ve babama minnetle...*

"Bir çocuğun en büyük düşmanı, ona Allah'ı anlatmayan ve hiç ölmeyecekmiş gibi yalnızca bu dünya için yetiştiren anne-babasıdır."

Hz. Ömer

Teşekkür...

Her ne kadar kitapların üzerinde tek bir isim yazsa da sürecin pek çok görünmeyen kabramanı vardır elbette...

Kıymetli büyüğüm Ahmet Bulut... Kitabın yazım sürecindeki değerlendirmeleriniz, yönlendirmeleriniz ve değerli cümleleriniz için teşekkür ederim.

Değerli dostum, yüreği geniş kardeşim Merve Arıdor... Dört çocuklu bir evin serencamına rağmen “Kitabı bir okur musun?” dediğimde seve seve vaktini, bilgini ve yorumlarını benimle paylaştığın için teşekkür ederim.

Aile Yayınları'nın muhteşem ekibi... Sağ kolum, editörüm Ayşe Çetintaş, yayın danışmanım Ömer Faruk Paksu, sahadaki gözüm kulağım Mustafa Karakoç... İyi ki Aile'nsiniz. Varlığınız için teşekkür ederim.

Kıymetli eşim, hayat arkadaşım, yoldaşım İsmail Tongar... Her kitabımın “eş” yazarısın aslında... Süreçteki desteğin, gayretimin kırıldığı anlarda yüreğime akıttığın cesaretin, inşirahın ve duaların için çok teşekkür ederim.

Canlarım, yavrularım, Enes'im, Eymen'im, Meva'm... Her cümlemin ilhamı olduğunuz, varlığınızla sabrımı ve sadrımı genişlettiğiniz için teşekkür ederim.

Ve güzel Rabbim, küçücük gayretlerimizi kocaman çığlıklara dönüştüren Rahman-ı Rahim... Hatalı ne varsa hissemize koyup, güzel olanı senden bildiğimiz bu mütevazı çalışmayı yazmayı nasip ettiğin için sonsuz şükürler olsun. Nasip ettiğin her şey için şükürler olsun...

Çocuğumuza Kur'an alfabesi öğretmek önemlidir.
Ama Kur'an ahlakı öğretmek daha önemlidir.
Çünkü biri Kur'an'ı, diğeri hayatı okumayı sağlar.

BAŞLARKEN...

Bizler çocukluğumuzda Allah'ı, yakan, taş eden, cehenneme atan, kızan, çarpan bir Allah sanırdık, çünkü öyle duyardık büyüklerden. “Anneye karşı gelinmez, Allah taş eder” derlerdi. “Bu davranışlarına devam edersen cehenneme gider, yanarsın” denirdi. Bir şeyi merak etsek ve sorsak, mesela çocuk masumluğuyla “Babam, Allah'ı yenebilir mi anne?” desek, aldığımız cevap “Sus bakayım, tövbe de! Allah çarpar yoksa!” formatında olurdu. Pek çoğumuz cehennemi olan Allah'tan korkar, uzak dururduk; çocuk gönlümüzü açmazdık. Hatta Peygamber'in (s.a.v.) çocuklara olan sevgisi defaatle anlatılırken, Allah'lı cümlelere hep “cehennem” yakıştırıldığı için “Ben Peygamber'i Allah'tan daha çok seviyorum, çünkü O'nun cehennemi yok, çocukları yakmıyor” diyenlerimiz bile olurdu.

Yaşımız büyüdükçe durum pek değişmedi. Küçükken korkutulduğumuz Allah, ergenlik döneminde yine cehenneme atan, bir vakit namaz kaçırana seksen sene kızgın sac üzerinde namaz kıldırana, hataya düşen kulları için zebanileriyle azaplar hazırlayan “eli sopalı” bir Allah tasviriyle anlatıldı pek çoğumuza. Kimse Gafur olan, Tevhab olan, Rahim olan Allah'tan bu denli altını çizerek bahsetmedi.

Cümleler belliydi:

“Namazını kıl, yoksa akşam babana söylerim, dayak yersin.”

“Namazını kıl, yoksa Allah seni cehenneme atar, yanarsın.”

Annelerimizin istediklerini kendi yöntemleriyle yaptıramadıklarında kullandıkları bu iki “korku figürüne” çoğumuz mesafeli durduk; babalarımıza ve Allah’a...

Benim çocukluğum da üç aşağı beş yukarı böyle cümlelerle geçti. Anne-babamdan duymasam komşu teyzeden, o söylemese öğretmenimden ya da camideki hoca teyzelerden benzer şeyler işiterek büyüdüm. Çocukluktan ergenliğe, gençlikten yetişkinliğe yürürken içimde hep “cehennemi olan ve korkulması gereken Allah” tasavvuru büyüttüm.

Sonra bir şey oldu ve yıllar boyu Allah hakkında “öyle olduğunu sandığım” pek çok inanç değişiverdi: “Ben anne oldum.”

Anneler bilir, evladınızı kucağınıza aldığınızda hissettiğiniz baskın duygular sevgi, merhamet ve şefkattir. Bu duyguları öyle yoğun hissedersiniz ki uykusuz ve yorgun geçen günlere ve gecelere rağmen evladınız “gık” dese yanına koşar, sarar sarmalar, başka hiçbir canlının bir diğeri için yapamayacağı fedakârlıklara gönüllü talip olursunuz. Gerçekten de yemez yedirir, giymez giydirir, uyumaz uyutursunuz.

Anneliğimin ilk aylarında, ben de her anne gibi bu duygu kokteylini yudumlarırken şu hadis çıktı karşıma. Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştu:

“Çalılıkta dolaşırken bulduğum bir kuş yuvasından, yavruları alıp koynuma koymuştum. Tam bu sırada yavruların annesi başımda dolanmaya başladı. Acıdım, yavruları bırakmak için ihramımı açmaya çalıştığım sırada anne kuş, hemen koynumdaki yavrularının yanına girdi ve kanatlarını onları korumak için açarak siper etti. Bu kuşun canı pahasına yavrularına olan şefkatini ve acımasını görüyor musunuz? İşte Allah’ın kuluna olan şefkati ve acıması kıyas kabul edilemeyecek kadar fazladır...”

Bu muazzam bir şeydi. Eğer bir annenin kendi canından geçercesine evladına akıttığı sevgi ve şefkat, Allah’ın kuluna duyduğu

muhabbetin yanında lafı edilemeyecek kadar az ise, Allah kullarını çok seviyor demekti.

Anneler şefkatli ise Allah şefkatin kendisiydi.

Anneler sevgi dolu ise Allah bizatihi sevginin merkeziydi.

Anneler evladına merhametli ise Allah merhameti halk eden Rahman-ı Rahim'di.

Sonra yüzümü Kur'an-ı Kerim'e döndüm. Sadece besmeleye bile baktığımda, Kur'an'ın yüz on dört yerinde, hiçbir mecburiyeti yokken kendini kuluna Rahman ve Rahim olarak tanıtan, onu bitimsizce rızıklandıran bir Allah çıktı karşıma... Çocuk nimeti, Rabbimin diğer nimetlerine olan farkındalığımı ve hayranlığımı arttırdı. Ve kulunu seven Allah'ı sevmeyi, hem de çok sevmeyi öğrendim.

Bu öğreti tüm hayatımı değiştirdi. Yaratılanı yaratandan ötürü sevmeye, imtihanlardaki hikmet nazarını görmeye, ibadetlerimden lezzet almaya başladım, çünkü *-kitapta da bahsettiğim gibi-* bir insanın "Allah beni yakar" korkusuyla namaza durması ile, âdeta bir sevgiliye koşar gibi "Çok sevdiğim Rabbimle buluşuyorum" hissi ile namaza durması arasında dağlar kadar fark vardı.

İşte bu kitap tam da bu nedenle yazıldı. Yaratılışında muhabbetle yoğurulmuş insan fitratı, henüz bu "sevgi" nüvesini açmadan solmasın; çocuk yürekler "korkutan" değil, "kulunu çok seven" Allah'la tanışarak yetişkinliğe yol alsın duasıyla kaleme alındı.

Kitapta çocuk perspektifinden din, eğitim, Allah, Kur'an, namaz ve oruç kavramlarına dair pedagojik bakış açıları, yaklaşımlar ve uygulamalar var. Her bir cümle, kendi annelik seyrimde evlatlarıma anlatmaya, yaşatmaya, hissettirmeye gayret ettiğim öğretileri satır satır sizlerin yüreğine fısıldıyor.

Bu kitabı okuyan tek bir annenin Rabbine dair bakışı ve hissedışı değişse, tek bir çocuk seccadesinin başına heyecan ve istekle

geçebilse benim duam kabul olmuş olacak. Gayret bizden, takdir Allah'tan...

Umarım hepimiz hayatımızın bir noktasında şu cümleyi kurabiliriz:

“Anne olunca Allah'ı sevmeyi, hem de çok sevmeyi öğrendim...”
Sevgilerimle...

Hatice Kübra Tongar
Ağustos 2017, Mekke

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE DİN

Eğer biz namaz vakitlerini değil de
dizi saatlerini dört gözle bekliyorsak...
Eğer Peygamber'in (s.a.v.) çocuklara kaşlarını bile
çatmadığını biliyor ama bir yandan çocuğumuzu dövüyor
ve ona sövüyorsak...
Eğer oruç tuttuğumuzda hırçın, kızgın, tahammülsüz
oluyor ve çocuğumuza "Zaten oruçluyum..."
diye başlayan cümleler kuruyorsak...
Eğer çocuğun oyununu bölmek için secdelerini
uzatan Nebi'ye (s.a.v.) rağmen namazda önümüzden
geçti diye çocuğumuzu azarlıyorsak...
Eğer Hz. Ömer'in adaletini anlatırken iki kardeş
arasında adil olmayı başaramıyorsak...
Eğer Hz. Osman'ın hayâsından bahsediyor ama ahlaka
aykırı görüntüleri televizyonla evimize davet ediyorsak...
Eğer Hz. Ali'nin ilminden övgüyle bahsedip en son
ne zaman kitap okuduğumuzu bile hatırlamıyorsak...
Eğer hatim üstüne hatim yapmamıza rağmen Kur'an'ı
anlamak ve yaşamak için hiç gayret sarf etmiyorsak...
Eğer çocukları camiden kovuyor, gerekçe olarak da
çocukluk şakımalarını gösteriyorsak...
O zaman bir yerlerde yanlış yapıyoruz demektir.

DİN NEDİR?

Çocuklarda “din eğitimi” kavramını konuşmak için, öncelikle “din” ve “eğitim” başlıklarını ayrı ayrı ele almamız gerekir. Zira ne öğreteceğimizi bilmenin adı “din”, nasıl öğreteceğimizi bilmenin adı ise “eğitim”dir.

Bu bağlamda “din” olgusundan ne anladığımıza şöyle bir baka-
cak olsak karşımıza “muhteva”dan çok “şekle” dayalı yaşanan bir
sistem çıkar. Yani duygusal yönü azalmış ya da hiç bulunmayan
mekanik öğretiler bizi kucaklar. Dinin aslı elbette böyle değildir.
Ama yıllar içerisinde –ne yazık ki– pek çok kavramın içi boşaltıl-
mış, kimileri tarafından inanç ve ibadet salt şekillerden oluşan ri-
tüellere hapsedilmiştir.

Bu tezin en yaygın sağlaması, kimi anne-babaların çocukları-
nı okula verirken din eğitimi adı altında neler yapıldığını sorduğu
sorularda görülür:

“Okulunuzda din eğitimi var mı?”

“Tabii olmaz mı? Elifba okutuyoruz, ilahi öğretiyoruz...”

Nitekim birçoğumuz din eğitimi derken sure ezberinden, ilahi
öğrenmekten, elifba okumalarından, şeklen namaz eğitiminden
bahsederiz. Çocuklarımızı “Seni kim yarattı?” ile başlayıp, “Kimin
ümmetisin?” sorusuyla devam eden ezberlere teşvik ederiz.

Çocuğumuz ilkokuldan önce Kur’an’a geçti, hatta hatim et-
tiyse, kısa sureleri ezberlediyse, birkaç tane de ilahi biliyorsa bi-
zim de içimiz rahattır. Zira ebeveyn olarak görevimizi yapmış,

çocuğumuzun dinî gelişimine destek olmuşuzdur. Elbette bu soruların cevabını öğretmek, çocuğumuza, yüzünden Kur'an okutmak ya da sure ezberletmek önemli işlerdir. Lakin gözden kaçırduğumuz şey, bu süreçlerin "din eğitimi"nin kendisi değil, parçaları olmasıdır.

Zira "din" dediğimiz kavram, bize yalnızca nasıl ibadet edeceğimizi söylemez. Sadece ibadetlerimizi sisteme sokup namazı, orucu, tesettürü, zekâtı emretmez.

Din, sokakta nasıl yürüyeceğimizden tuvalete nasıl gireceğimize, evlilik hassasiyetlerimizden ebeveynlik duruşumuza, miras paylaşımından kâinatı nasıl okuyacağımıza kadar hayatın her alanına sınır çizen bir yaşam kanunudur.

Başka bir deyişle, bir insan Müslüman olsun ya da olmasın fark etmeden eğer yaratılış programına uygun yaşıyorsa o insan, fitratına uygun bir yaşam sürüyor demektir. Bu fitri akışı Allah rızası için yaptığında ise "Müslüman" olur.

Bu bağlamda bir insan hem Hristiyan hem de çok fitri olabilir. Yine fitraten çok doğru noktalarda duran bir kimse, bir yandan da ateizmi tercih edebilir. Örneğin içki içmemek Allah'ın yarattığı sağlıklı beden tasarımı açısından oldukça önemlidir. Kişi bunu Allah inancı olmadan sadece sağlığı için yaparsa yaratılış kurallarına uymuş olur ve sağlığını korur. Bunu Allah'ın rızasını gözeterek yaptığında ise hem sağlığını korumuş hem de Müslüman olmuştur.

Dini böyle anlamak çok önemlidir.

Nitekim din eğitimini sadece ibadetlere hasrettiğimiz bir yaşam biçimi, ortaya beş vakit namaz kılıp on vakit yalan söyleyebilen insanlar çıkarabilmektedir. Sohbetlerden çıkmayan, hatim üstüne hatim yapan ama gelin görün ki eve gelip eşine ve çocuklarına zulmedebilen erkekler, çocuğuna bağırmayı ve onu dövme-yi hakkı sanan, komşusuyla oturduğunda dedikodudan başka bir

şey yapmayan kadınlar –*mesela sadece namaz kıldıkları için*– kendilerini yeterince Müslüman sayabilmektedirler.

Dinin, Efendimizin (s.a.v.) tanımıyla yarısını kapsayan güzel ahlakı; yani yardımlaşmayı, iş birliğini, dürüstlüğü, cömertliği, diğerkâmlığı, îsârı, yumuşaklığı, teenniye, yaratılanı Yaratana'dan ötürü sevme duruşunu, affetmeyi, hüsnüzannı geri planda bırakabilmektedirler.

Ne acıdır ki her Müslüman'da olması gereken bu özellikler, sanki sadece bazılarının kazanabileceği ekstra erdemler gibi görülebilmektedir. İşin normalini yalan söylemek, gıybet etmek, bencil davranmak, kin tutmak sananlarımızın sayısı hiç de az değildir.

Bu nedenledir ki “Gıybet etme” denildiğinde “O zaman ne konuşacağım?” diye dertlenen; çocuğunu, olmayan iğnecilerle tehdit ederken yalana düştüğünü fark etmeyen; çocuklar için huzuru, barışı, iyi şartları istediğini söyleyip bir yandan da savaş mağduru çocukları ötekileştirip “Ülkesine dönsün” diye ittiştiren bir “dindarlık” portresi ortaya çıkmıştır.

Böylesi bir Müslümanlık anlayışı, Müslüman'ın Kur'ani tanımında olan “elinden, belinden, dilinden emin olunan” olgusunun içini günbegün boşaltmaktadır. Çevremiz Kur'an okuyan ama anlamaya gayret göstermeyen, namaz kılmak için dizilerin reklam arasını bekleyen, oruç tutup iftar ve sahur sofralarında tıka basa yemek yiyen, çocukları –*sözüm ona*– ses yapıyorlar diye camilerden kovan insanlarla doludur.

Tam da bu yüzden, mesela Yusuf İslam gibi sonradan hidayet bulan kişiler, “Kur'an'dan önce Müslümanları tanısaydık, muhtemelen İslam'ı seçmezdik” diyerek, ruhunu kaybetmiş bir din algısının İslamiyet'in vakur duruşuna nasıl da zarar verdiğine işaret etmişlerdir.

Yıllar önce haber bültenlerine Adana'da bir üvey annenin, küçük bir çocuğa yaptığı akıl almaz işkence görüntüleri servis

edilmişti. Sonrasında sosyal medyada da geniş yankı bulan bu dehşet görüntülerini kısa sürede belki milyonlarca kişi kanı donarak seyretti. Vicdanı olan hiçbir insanın böylesi görüntüleri izlemeye bile yüreği dayanmıyorken nasıl oluyor da adı “insan” hatta üvey de olsa “anne” olan bir kişinin kalbi, bu olayın faili olmaya el veriyordu, inanamadan izledik pek çoğumuz. Olay elbette ne akla ne de kalbe sığıyordu. Ama beni en az bu olay kadar üzen başka bir şey daha olmuştu.

Muhabirler, durumun açığa çıkmasından sonra çocuğun babasına neden böyle vicdansız bir kadınla evlendiğini sordular. Babanın verdiği cevap, sözün bittiği yerdi:

“Namazlı niyazlı bir hanımdı. Merhamet eder diye düşündüm...”

Bu bağlamda çocuklarımıza din eğitimi verirken sadece şekil üzerinden gitmeyip, her bir kavramın içini güzel duygular ve erdemlerle doldurmanın gayretine girmemiz gerekir.

Zira Kur’an alfabesini Kur’an ahlakının önüne geçiren...

Çocukların gönlüne camiye sokmadan çocuğu camiye sokmaya çalışsan...

Secdeye, sevgi eklemek yerine sevgisiz tutumlarıyla çocuğu secdeden soğutan bir din algısı, elbette ki evlatlarımız için duaya durduğumuz dinî eğitimin temellerini atamayacaktır.

Yine tesettürünü tam yapamayan genç kızları “Böyle yapacağına hiç yapma” diyerek dinden soğutan, çocukça şakımlarını cami avlusuna serpiştiren evlatlara susmalarını söylerken bağırıp çağırarak, namaza kot pantolon giyerek geldi diye camiden gençleri kovan zihniyetin “din eğitimi” kavramına yarardan çok zarar verdiği açıktır.

Bu noktada her birimizin durup kendimize sormamız gereken sorular vardır:

“Acaba din eğitiminde ‘şekli’ önceleyip, ‘şuuru’ çok gerilere mi koyduk?”

İkisini bir arada gerçekleştirmeyi neden başaramadık, neleri ihmal ettik ya da neleri unuttuk?”

Bu soruların cevabını bulmak, sadece ilahiyatçılar için değil her anne-baba için muhakkak çok önemlidir.

Bu noktada “içi dolu” bir din tanımının üç bölümden oluştuğunu bilmek gerekir:

1. *Yaratıcı tasavvuru ve inancı*
2. *Ahlaki donanım*
3. *İbadetler*

“Çocuğumu dindar yetiştirmek istiyorum” diyen her ebeveyn, bu üç ana başlıkta donanımlı olmalı ve evladına bu yolda ışık tutmaya uğraşmalıdır.